

Ф.Д. ГАМОР
Карпатський біосферний заповідник
м. Рахів, 90600, Україна
cbr-rakhiv@ukr.net

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЧАСТИНИ ПРИРОДНОГО ОБ'ЄКТА ВСЕСВІТНЬОЇ СПАДЩИНИ ЮНЕСКО "БУКОВІ ПРАЛІСИ І ДАВНІ ЛІСИ КАРПАТ ТА ІНШИХ РЕГІОНІВ ЄВРОПИ" ТА СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПРИЛЕГЛИХ ДО НЬОГО ТЕРИТОРІЙ

Гамор Ф.Д. Деякі питання збереження української частини природного об'єкта Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО "Букові праліси і давні ліси Карпат та інших регіонів Європи" та сталого розвитку прилеглих до нього територій. – Природа Карпат: науковий щорічник Карпатського біосферного заповідника та Інституту екології Карпат. – 2019. – №1 (4). – С. 85–89. Розглядаються передумови прийняття актів Президента та Уряду України із питань збереження та розвитку регіону розташування української частини природного об'єкта Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО "Букові праліси і давні ліси Карпат та інших регіонів Європи" та основні положення плану заходів затвердженого Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 листопада 2018 р., № 892-р про "Деякі питання збереження української частини природного об'єкта Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО "Букові праліси і давні ліси Карпат та інших регіонів Європи" та сталого розвитку прилеглих до нього територій". Привертається особлива увага до проблем забезпечення виконання передбачених заходів та механізмів їх фінансування.

Ключові слова: букові праліси, Карпати, спадщина ЮНЕСКО

Hamor F.D. Some issues on the conservation of the Ukrainian part of the UNESCO World Heritage Site "Ancient and primeval beech forests of the Carpathians and other regions of Europe" and the sustainable development of the surrounding areas"

Here presented some prerequisites for the adoption of acts of the President and the Government of Ukraine concerning conservation and development of the region, hosting the Ukrainian part of the UNESCO World Heritage Site "Ancient and primeval beech forests of the Carpathians and other regions of Europe", and the main provisions of the action plan approved by the Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 21 of November 2018, No 892-p about "Some issues on conservation of the Ukrainian part of the UNESCO World Heritage Site "Ancient and primeval beech forests of the Carpathians and other regions of Europe" and the sustainable development of the surrounding areas". Special attention is paid to the problems of ensuring the implementation of the foreseen measures and the mechanisms of their financing

Key words: beech forests, Carpathians, UNESCO World Heritage

Відповідно до Конвенції про охорону Всесвітньої культурної і природної спадщини країни, які володіють такими об'єктами, повинні забезпечувати їхню охорону, збереження та популяризацію культурної та природної спадщини. А Комітет Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, крім законодавчого захисту того чи іншого об'єкта, вимагає ще й їхньої інтеграції до регіонального або міс-

цевого територіального планування, забезпечення доступу до них туристів.

І тому в усіх країнах, які володіють такими унікальними природними та культурними цінностями, як правило, активно розвивається туристично-рекреаційна індустрія, ці чинники використовуються для створення привабливого іміджу територій та підвищення добробуту місцевого насе-

лення. У регіонах, де розміщені природні об'єкти Всесвітньої спадщини, здебільшого починається розвиток екологічного туризму. Розбудовується туристична інфраструктура, активізується соціально-економічне життя прилеглих територій. Наприклад, такі процеси спостерігаються біля Ніагарського водоспаду, Єллоустонського національного парку в США, Плітвіцьких озер у Хорватії тощо (Гамор, 2007).

Саме тому, за нашої ініціативи, Указом Президента України "Про додаткові заходи щодо розвитку природно-заповідної справи в Україні" № 611/2009 від 14 серпня 2009 року та Дорученням Президента України № 1-1/749 від 2 квітня 2013 року з питань збереження букових пралісів та забезпечення сталого розвитку й благоустрою гірських населених пунктів Закарпатської області в зоні їх розташування і Розпорядженнями Кабінету Міністрів України від 23.12.2009 № 1619-р "Про затвердження плану заходів щодо збереження та розвитку української частини природного об'єкта "Букові праліси Карпат", а також від 10.09.2014 № 819-р "Про затвердження плану заходів щодо забезпечення сталого розвитку і благоустрою гірських населених пунктів української частини українсько-словацько-німецького природного об'єкта Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО "Букові праліси Карпат та давні букові ліси Німеччини" затверджено комплекс заходів, спрямованих на збереження цих унікальних природних цінностей та забезпечення сталого розвитку й благоустрою гірських населених пунктів Закарпатської області, які знаходяться в зоні його розташування (Гамор, 2017, 2018).

Однак з часу прийняття цих актів Президента та Уряду України зроблено дуже мало для їх виконання.

Крім того, відповідно до рішення Комітету Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО від 7 липня 2017 року, українсько-словацько-німецький об'єкт Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО "Букові праліси Карпат та давні букові ліси Німеччини", розширено за рахунок визначних ділянок букових пралісів і

старовікових лісів із 10 країн Європи й перейменовано його на "Букові праліси і давні ліси Карпат та інших регіонів Європи", виникла потреба додатково повернути увагу уряду України до проблем збереження та розвитку регіонів їх розташування.

Тому в Указі Президента України від 21 листопада 2017 року "Про додаткові заходи щодо розвитку лісового господарства, раціонального природокористування та збереження об'єктів природно-заповідного фонду", на наше прохання, знову доручалось розробити і прийняти відповідний план заходів.

А на виконання цього Указу Президента, Кабінет Міністрів України 21 листопада 2018 р. Розпорядженням № 892-р про "Деякі питання збереження української частини природного об'єкта Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО "Букові праліси і давні ліси Карпат та інших регіонів Європи" та сталого розвитку прилеглих до нього територій", затверджено відповідний План заходів (розроблено Міністерством екології та природних ресурсів України, теж за нашої активної участі).

Документ включає два великі розділи. Перший з них передбачає реалізацію комплексу заходів, спрямованих на збереження та охорону української частини природного об'єкта Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО "Букові праліси і давні ліси Карпат та інших регіонів Європи", а в другому прописуються найважливіші дії урядових структур та місцевих органів влади, які спрямовані на забезпечення сталого розвитку прилеглих до об'єкта Всесвітньої спадщини територій.

Урядовим Розпорядженням, у першу чергу, вимагається від Мінприроди, Міністерства освіти та науки й Держлісагенства забезпечити координацію роботи із збереження української частини природного об'єкта Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО "Букові праліси і давні ліси Карпат та інших регіонів Європи" (надалі – об'єкт Всесвітньої спадщини), зокрема, шляхом участі у засіданнях Спільного комітету з управління об'єктом Всесвітньої спадщини; створенні і впровадженні Інтегрованої системи управління об'єктом Всесвітньої спадщини; за-

безпечення співпраці з установами інших країн Європи, що оберігають букові праліси та давні ліси, насамперед з румунськими та словацькими установами, розташованими вздовж українсько-румунського та українсько-словацького кордону; забезпечення провадження діяльності Національної керівної групи об'єкта Всесвітньої спадщини щодо виконання рішень, прийнятих на засіданнях Спільного комітету з управління об'єктом Всесвітньої спадщини.

По-друге, протягом 2018-2023 років мають бути створені умови для розвитку Карпатського біосферного заповідника, Ужанського національного природного парку, національних природних парків "Зачарований край", "Синевир" і "Подільські Товтри", природних заповідників "Горгани" і "Розточчя", ділянки яких увійшли до складу об'єкта Всесвітньої спадщини. Для цього необхідно:

- затвердити методичні рекомендації щодо управління ділянками об'єкта Всесвітньої спадщини та його буферною зоною, співпраці з місцевими органами виконавчої влади і органами місцевого самоврядування;

- забезпечити належний режим охорони об'єкта Всесвітньої спадщини та створити систему моніторингу його ділянок та буферної зони; проведення наукових досліджень біотичного та ландшафтного різноманіття об'єкта Всесвітньої спадщини;

- оснастити установи природно-заповідного фонду транспортними засобами, засобами зв'язку і спостереження, форменим одягом;

- облаштувати еколого-освітні, туристично-інформаційні центри, рекреаційно-туристичні пункти, музейні кімнати в зоні розташування ділянок об'єкта Всесвітньої спадщини, вжити заходів до будівництва музею природи з адміністративно-лабораторними приміщеннями в Ужанському національному природному парку;

- організувати та облаштувати екологічні стежки і туристичні маршрути на всіх ділянках об'єкта Всесвітньої спадщини;

- встановити інформаційні та межові знаки в місцях масового відвідування, при-

леглих до об'єкта Всесвітньої спадщини населених пунктах, поблизу основних доріг;

- опрацювати питання щодо можливості організації в Карпатському біосферному заповіднику Міжнародного навчально-дослідного центру збереження букових пралісів, еколого-освітньої роботи та сталого розвитку;

- забезпечити розроблення проектів організації територій та ефективне управління ділянками об'єкта Всесвітньої спадщини.

По-третє, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська та Хмельницька облдержадміністрації, Мінприроди, Мінрегіон, Мінкультури, установи природно-заповідного фонду, протягом 2018-2023 років, мають забезпечити популяризацію об'єкта Всесвітньої спадщини шляхом:

- висвітлення питань, пов'язаних із збереженням об'єкта Всесвітньої спадщини та його цінністю, в рамках відзначення днів добросусідства з використанням партнерських зв'язків у засобах масової інформації, на офіційних веб-сайтах Мінприроди, облдержадміністрацій, установ природно-заповідного фонду;

- використання і популяризації логотипів ЮНЕСКО, Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, об'єкта Всесвітньої спадщини, таких природно-заповідних установ, що входять до його складу, як Карпатський біосферний заповідник, Ужанський національний природний парк, національні природні парки "Зачарований край", "Синевир" і "Подільські Товтри", природні заповідники "Горгани" і "Розточчя";

- видання буклетів, листівок та путівників, присвячених цінностям об'єкта Всесвітньої спадщини. А для впровадження сталого розвитку прилеглих до об'єкта Всесвітньої спадщини територій, Мінрегіон, Мінекономрозвитку, Мінінфраструктури, Державна фіскальна служба, Адміністрація Держприкордонслужби, Міністерство закордонних справ, Закарпатська, Івано-Франківська та Львівська облдержадміністрації в 2018-2023 роках, мають забезпечити розвиток транскордонного співробітництва в Карпатському регіоні шляхом:

- підготовки та подання проектних пропозицій щодо розвитку туризму, природоохоронної і рекреаційної інфраструктури у межах об'єкта Всесвітньої спадщини та прилеглих до нього територій в рамках виконання спільних операційних програм прикордонного співробітництва "Угорщина – Словаччина – Румунія – Україна", "Румунія – Україна", "Польща – Україна – Білорусь", що фінансуються через Європейський інструмент сусідства ЄС на 2014-2020 роки, а також реалізації Стратегії виконання Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат;

- продовження консультацій із Словацькою Стороною щодо можливості відкриття міжнародного пункту пропуску через державний кордон для автомобільного та пішохідного сполучення Забродь (Україна) – Уліч (Словацька Республіка);

- проведення консультацій з Румунською Стороною щодо можливості будівництва (відновлення) мосту через р. Тиса та відкриття міжнародного пункту пропуску через державний кордон для автомобільного, залізничного та пішохідного сполучення Ділове (Україна) — Валя Вишеулуй (Румунія).

Крім того, Мінінфраструктури, Укравтодору, Закарпатській, Івано-Франківській, Львівській та Хмельницькій облдержадміністраціям доручається в 2019-2023 роках забезпечити проведення ремонту і утримання інфраструктури доріг, що ведуть до ділянок об'єкта Всесвітньої спадщини на території Карпатського біосферного заповідника, Ужанського національного природного парку, національних природних парків "Закарпований край", "Синевир" і "Подільські Товтри", природних заповідників "Горгани" і "Розточчя", а також опрацювати питання щодо включення до переліку автомобільних доріг загального користування державного значення автомобільні дороги місцевого значення в Закарпатській, Івано-Франківській, Львівській та Хмельницькій областях, що ведуть до ділянок об'єкта Всесвітньої спадщини.

Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська та Хмельницька облдержадміністрації

за участю органів місцевого самоврядування, Мінрегіон, Мінприроди, Держводагентство в 2019-2023 роках мають забезпечити:

- переоснащення систем опалення будинків комунальної власності, реконструкції очисних споруд та водозаборів, будівництва каналізаційних мереж, мереж централізованого і нецентралізованого питного водопостачання, збирання та видалення побутових відходів на прилеглих до об'єкта Всесвітньої спадщини територій, заохочення населення до переходу на альтернативні джерела енергозабезпечення (теплові насоси, сонячні батареї, електроопалення, вітроенергетичні установки);

- розвиток та впровадження інструментів державно-приватного партнерства щодо сталого розвитку прилеглих до об'єкта Всесвітньої спадщини територій.

І нарешті, Мінрегіон, Мінагрополітики, Держлісагентство, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська та Хмельницька облдержадміністрації в 2019-2020 роках, мають забезпечити створення на прилеглих до об'єкта Всесвітньої спадщини територіях додаткових робочих місць, зокрема опрацювати питання щодо залучення інвестицій для утворення підприємств, що здійснюють глибоку переробку деревини, переробку дикорослих плодів, ягід, грибів та інших природних ресурсів.

Говорячи про всі ці речі, буде незайвим нагадати, що це Розпорядження Кабміну є уже четвертим за рахунком актом та дорученням, які приймались Президентом та Урядом України, для збереження букових пралісів Карпат як об'єкта Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

Незважаючи на наші прохання та виступи на різних нарадах в Мінприроди України, Закарпатській обласній держадміністрації, засіданнях Національної комісії України у справах ЮНЕСКО, "круглих столах", семінарах, конференціях та й у засобах масової інформації (Гамор, 2019) виконувались вони лише частково. Тому є великі побоювання, що і зараз ці рішення Уряду України, можуть не виконуватись у повному обсязі.

У цьому контексті важливими є роз'яснення з цього приводу Мінфіну та Мінрегіону (листи до Кабміну та Мінприроди від 15 липня 2016 року, № 31-06130-04-3/20474 та від 2 серпня 2016 року (№ 7/31-9600)).

Так, Мінфін роз'яснює що, "згідно із статтею 22 Бюджетного кодексу України для здійснення програм та заходів, які реалізуються за рахунок коштів бюджету, бюджетні асигнування надаються розпорядникам бюджетних коштів.

Головний розпорядник бюджетних коштів розробляє план своєї діяльності, здійснює управління бюджетними коштами у межах встановлених йому бюджетних повноважень, забезпечує ефективне, результативне і цільове використання бюджетних коштів.

Враховуючи зазначене, виконання заходів щодо збереження букових пралісів в Україні мають забезпечувати головні розпорядники бюджетних коштів, визначені відповідальними за їх виконання, у межах видатків затверджених Законом України "Про державний бюджет України".

Інформуючи Міністерство екології та природних ресурсів України про виконання доручення Секретаріату Кабінету Міністрів щодо стану реалізації Плану заходів Кабінету Міністрів України із забезпечення сталого розвитку і благоустрою гірських населених пунктів української частини українсько-словацько-німецького природного об'єкта Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО "Букові праліси Карпат та давні букові ліси Німеччини", Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України (Мінрегіон) теж дає свої пояснення з приводу фінансування цих заходів.

Так, відповідно до Закону України "Про засади державної регіональної політики", наголошує Мінрегіон, "одним із джерел фінансування державної регіональної політики визначено кошти державного фонду регіонального розвитку". Тому "пропозиції щодо реалізації за рахунок коштів цього Фонду Проектів з розбудови природоохоронної та туристично-рекреаційної інфраструктури в населених пунктах, які розташовані у зоні української частини українсько-словацько-німецького природного об'єкта Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО "Букові праліси Карпат та давні букові ліси Німеччини" розглядатимуться в установленому законодавством порядку, в разі їх надходження від Закарпатської облдержадміністрації".

Крім того, Мінфін наголошує, що "Планом заходів щодо забезпечення сталого розвитку і благоустрою гірських населених пунктів української частини українсько-словацько-німецького природного об'єкта Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО "Букові праліси Карпат та давні букові ліси Німеччини", затвердженим Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10.09.2014 року № 819, визначено розпорядників бюджетних коштів, відповідальних за виконання зазначених заходів".

А загалом, прийняття цього Розпорядження Кабміну, попри можливі труднощі з їх виконанням, створює позитивний імідж природоохоронній справі та, безумовно, сприятиме сталому розвитку регіонам розташування об'єкта Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО "Букові праліси і давні ліси Карпат та інших регіонів Європи".

Гамор Ф. Карпатський біосферний заповідник – об'єкт Світової природної спадщини ЮНЕСКО / Ф. Гамор // Зелені Карпати. – 2007. – № 1–2. – С. 22–25.

Гамор Ф. Всесвітнє визнання букових пралісів Карпат: історія та менеджмент / Ф. Гамор // Букові праліси Карпат та давні букові ліси Німеччини: матеріали з нагоди десятиріччя створення об'єкта Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. – Ужгород: "ФОП Сабов А.М.", 2017. – 248 с.

Гамор Ф.Д. Еталон європейських лісових екосистем та природоохоронної справи / Ф.Д. Гамор. – Львів: "Растр-7", 2018. – 126 с.

Гамор Ф. Від української ініціативи – до трасєвропейського об'єкту Всесвітньої природної спадщини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cbr.nature.org.ua/doc/BFC2.pdf>.